

MJSS

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 4. 2020. Issue 1.

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
COBISS.CG-ID 32743952

ISSN 2536-5592

Publisher: Center for Geopolitical Studies

Center for Geopolitical Studies

Časopis *Montenegrin Journal for Social Sciences* upisan je u evidenciju
medija, Ministarstva kulture Crne Gore pod rednim brojem **782**.

MJSS

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 4. 2020. Issue 1. Podgorica, June 2020.

Publishing this issue of MJSS was supported by the Ministry of Science of
Montenegro

Editor in Chief: Adnan Prekić

Editors: Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

International editorial board: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA.

Montenegrin Journal for Social Sciences is indexed in: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index.

Proofreading and lecture in English: Danijela Milićević

Proofreading and lecture in Montenegrin: Miodarka Tepavčević

Address: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Montenegro;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Prepress and print: Pro file – Podgorica

Circulation: 200 copies

Volume 4. 2020. Issue 1. Podgorica, June 2020.

CONTENTS:

IMAGINING YUGOSLAVIA A SOCIAL CONSTRUCT OR/AND AN IDEA WITH THE PURPOSE Vesko GARCEVIC	7
ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL DIVISION AND LOCAL SELF-GOVERNMENT GOVERNMENT IN MONTENEGRO 1945-1963 Dragutin PAPOVIC	35
EXAMINING THE STOCK MARKET INDICES BEHAVIOUR IN HEALTH CRISIS CAUSED BY CORONAVIRUS Siniša KURTES, Nikola VIDOVIC	59
CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES IN THE LIBERATED TERRITORIES OF MONTENEGRO (1941-1945) Nenad PEROSEVIC	79
REVIEWS:	
THE RIGHT SIDE OF HISTORY - Book review: Tribute to Radoje Pajović Nada TOMOVIC	95
DISSOLVED STATE - Book review: Salih Fočo, Dissolved State Nenad PEROSEVIC	99
DECLARATION: DEFEND HISTORY	103
INSTRUCTIONS FOR AUTHORS	111

Glavni i odgovorni urednik: Adnan Prekić

Urednici: Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

Međunarodni uređivački odbor: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA.

Montenegrin Journal for Social Sciences indeksira se u sljedećim naučnim bazama: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index.

Lektura i korektura na engleskom: Danijela Milićević

Lektura i korektura na crnogorskom: Miodarka Tepavčević

Adresa: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Crna Gora;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Priprema i štampa: Pro file – Podgorica

Tiraž: 200 primjeraka

Volume 4. 2020. Issue 1. Podgorica, June 2020.

SADRŽAJ:

IMAGINARNA JUGOSLAVIJA, DRUŠTVENA KONSTRUKCIJA
ILI IDEJA SA SVOJOM FUNKCIJOM

Vesko GARČEVIĆ 7

ADMINISTRATIVNO-TERITORIJALNA PODJELA I LOKALNA SAMOUPRAVA
U CRNOJ GORI 1945-1963

Dragutin PAPOVIĆ 35

ISPITIVANJE PONAŠANJA BERZANSKIH INDEKSA
U ZDRAVSTVENOJ KRIZI IZAZVANOJ KORONAVIRUSOM

Siniša KURTEŠ, Nikola VIDOVIĆ 59

KULTURNO-PROSVJETNI ŽIVOT NA OSLOBOĐENIM
TERITORIJAMA CRNE GORE (1941-1945)

Nenad PEROŠEVIĆ 79

PRIKAZI I OSVRTI:

PRAVA STRANA ISTORIJE - Prikaz knjige: Omaž Radoju Pajoviću

Nada TOMOVIĆ 95

RASTURENA DRŽAVA - Prikaz knjige: Salih Fočo, Rasturena država

Nenad Perošević 99

DEKLARACIJA:

ODBRANIMO ISTORIJU 103

UPUTSTVA ZA AUTORE 111

REVIEWS

Review

ODBRANIMO ISTORIJU

Sredinom juna, u Beogradu je objavljena deklaracija *Odbranimo istoriju*, koja je nastala kao jedan od rezultata trogodišnjeg regionalnog projekta *Istoričari protiv revizionizma*. Na Deklaraciji su radili članovi radne grupe: Dubravka Stojanović, Milivoj Bešlin, Tvrtko Jakovina, Husnija Kamberović, uz pomoć kolega iz Crne Gore i Sjeverne Makedonije, Adnana Prekića i Petra Todorova. U izradi deklaracije, osim istoričara, učestvovala je i šira intelektualna javnost, među kojima i: Magdalena Agičić, Damir Agičić, Branimir Janković, Snježana Koren, Olga Manojlović Pintar, Srđan Milošević, Vladimir Arsenijević, Viktor Ivančić, Igor Štiks, Andrej Nikolaidis, Ivan Čolović, Florijan Biber i drugi.

Projekat „*Ko je prvi počeo – Istoričari protiv revizionizma*” okupio je neke od najistaknutijih regionalnih istoričara s namjerom da se aktivno bore protiv revizionističkih tendencija u regionalnim historiografijama, a za jednu moguću zajedničku multiperspektivnu historiografiju. Glavni cilj projekta bio je stvaranje prostora za istorijski i inter-kulturalni dijalog kroz kreiranje mreže istoričara, pisaca, novinara, studenata i šire publike, koja će doprinjeti rješavanju konflikta, uzajamno poštovanim istorijskim narativima, i podsticanju inkluzivnije kulture sjećanja. Cilj je da projektne aktivnosti rezultiraju stvaranjem održive platforme, koja će omogućiti prihvatljive interpretacije događaja iz bliže i dalje prošlosti korišćenjem metoda multiperspektivnog istorijskog narativa.

ODBRANIMO ISTORIJU

• DEKLARACIJA •

U državama nastalim raspadom SFRJ snažno je prisutan revizionistički odnos prema prošlosti. Istorijski revizionizam je zloupotreba historijske nauke, namjerno i tendenciozno iskrivljavanje slike o prošlosti. On podrazumijeva prilagođavanje prošlosti savremenim političkim potrebama, izdvajanje i naglašavanje poželjnih i fabrikovanje nepostojećih podataka, selekciju historijskih izvora, izbacivanje svega što ne odgovara vladajućim političkim idejama i programima. Nasuprot tome stoji poželjno napredovanje naučnih saznanja, otkrivanje novih historijskih izvora i nova tumačenja onih već poznatih, primjena novih metodologija i paradigmi, stalno preispitivanje i rekontekstualizacija, koji su obavezni sastojci posla historičara.

Sve države imaju određene politike historije, ali nacionalističke ideologije i ratovi doveli su do toga da su zloupotrebe historijske nauke u državama nastalim raspadom SFRJ posebno izražene. Istorijska nauka se koristila da bi se ratovi psihološki pripremili, kao i da bi se poslije ratova održavale politike zasnovane na eksploataciji nacionalističkih strasti. Istorijsku nauku su zloupotrebljavali političari, mediji, mnoge interesne grupe, ali i sami historičari.

Istorijski revizionizam primjenjuje se da bi se održavali stari i stvarali novi mitovi, jačali stereotipi, razvijale predrasude i mržnja prema susjedima. „Mi” smo uvijek žrtve, „drugi” su za sve krivi. Na samoviktimizaciji se pravi paranoidna svijest o historiji koja žrtvu oslobađa svih moralnih obzira i podstiče želju za osvetom. Na samosažaljenju se homogenizuje nacija, zbijaju se njeni redovi, potire pluralnost, a pojedinci i društvene grupe utapaju se u zamišljeni „biološki” ili „duhovni” kolektiv. Uloga žrtve okamenjuje nas u prošlosti i ne dozvoljava nam da krenemo naprijed.

Istorija Drugog svjetskog rata je u svim državama nastalim na tlu SFRJ predmet manipulacije. Revizionističkim postupkom iz historije su izbačene naučnom metodologijom utvrđene činjenice, a u nju unijete one za koje nema podloge u historijskim izvorima. Time se u našim društvima brišu jasne moralne koordinate, gubi se granica između fašizma i antifašizma i stvara opasnost da se zločini poput onih iz prošlosti ponove.

Danas je istorija prostor u kome se ratovi nastali raspadom SFRJ nastavljaju „drugim sredstvima”. Ti ratovi su na najboljem putu da postanu podložni političkim manipulacijama, kao što je to i Drugi svjetski rat. Godišnjice i jubileji koriste se za nacionalističku mobilizaciju i učvršćivanje autoritarnih vlasti. Nema pijeteta ni empatije prema „tuđim” žrtvama. Nema ni pokušaja da se s distance od skoro trideset godina od početka ovih ratova svaka strana suoči sa sopstvenom ulogom i odgovornošću. Istorija je danas „rezervni ratni položaj” na kome tinjaju neprijateljstva koja razaraju naša društva.

Zato je neophodno ustati u odbranu istorijske nauke i učiniti sve da bi se zaustavile njene zloupotrebe.

Mi, potpisnici ove Deklaracije, stojimo iza ovih principa:

1. Istorija je nauka.

Ona nije plod proizvoljnog mišljenja i mora se zasnivati na istraživanju istorijskih izvora, njihovom provjeravanju i poređenju, utvrđivanju preciznih i provjerljivih činjenica, njihovoj analizi i sintezi.

2. Istorija je dinamična.

Kao i svaka nauka, istorija stalno dolazi do novih saznanja, pronalazi nove istorijske izvore, povezuje ih i reinterpreтира. Revizija istorije je rezultat novih istraživanja. Nasuprot tome, istorijski revizionizam je manipulisanje istorijskim činjenicama radi postizanja zadanog političkog cilja.

3. Istorija je disciplina kritičkog mišljenja.

Ona nije tabu koji služi snaženju nacionalnih osjećanja i politikama identiteta, širenju stereotipa i predrasuda. Ona treba da nas uči kako se provjerava vjerodostojnost podataka o prošlosti, kako prepoznati manipulacije i zloupotrebe prošlosti.

4. Istorija je multiperspektivna.

Istorijske činjenice utvrđuju se naučnom metodologijom, ali interpretacije tih činjenica mogu biti različite, jer zavise od perspektive iz koje se posmatraju. To ne znači da se prošlost smije relativizovati, ali znači da je interpretacija prošlosti područje debate u kojoj se moraju uzeti u obzir relevantne činjenice i suprotna mišljenja, bez prikrivanja podataka koji se ne uklapaju u politički poželjnu sliku.

5. Istorija je cjelovita.

Iz prošlosti se ne smije uzimati ono što nam se sviđa i izbacivati ono što ne odgovara trenutnim političkim potrebama! Ne smije biti politički i ideološki uslovljene selekcije, podobnih i nepodobnih historijskih perioda, država, naroda, društvenih grupa, ideja, pokreta...

6. Istorija je nadnacionalna.

Istorija se ne može ograditi etničkim granicama. Ne možemo se baviti isključivo sobom, jer tako gubimo kontakt s realnošću. Prošlost je isprepletana, povezana i međuzavisna. Nacije, države i društvene grupe nastaju, postoje i razvijaju se kroz međusobne kontakte. Samo u toj složenosti i međuzavisnosti možemo razumijeti i prošlost i sadašnjost.

7. Istorija je kontekstualna.

Prošlost, kao ni sadašnjost, ne mogu se razumijeti izolovano, izmješteno iz konteksta, svedeno na neki uski problem. Na prošlu realnost uticali su mnogi činioci, zbog čega je zatvaranje u uske okvire manipulacija historijskom naukom čime se spriječava razumijevanje prošlosti i saradnja među historičarima.

8. Istorija je racionalna.

Istorija nije mit, dogma, religija, ideologija, emocija. U nju se ne vjeruje, njoj se ne sudi, ona se ne optužuje, za nju se ne navija. Ona istražuje prošlost, nastoji da

je razumije i objasni. Ona nas uči da razumijemo kompleksnost prošlosti da bismo se racionalno suočili sa sadašnjošću i realno procjenjivali budućnost.

9. Istorija je slobodna.

Kao i svaka nauka, istorija može da napreduje samo ako su istraživanja slobodna od bilo kakvih političkih, ideoloških, vjerskih ili ekonomskih pritisaka. Ne može da bude podobnih i nepodobnih istoričara, „patriota” i „izdajnika”!

10. Istorija je odgovorna.

Sadašnjost se gradi na osnovu predstava o prošlosti. Sadašnjost je ugrožena ako se prošlost zloupotrebljava, ako se prećutkuje, ako se u nju dopisuje ono čega nije bilo, ako se „zaboravlja” i relativizuje ono što je bilo. Time stvaramo lažnu viziju sadašnjosti, čije probleme ne umijemo da sagledamo, a time ni da riješimo. Istoričari moraju biti društveno odgovorni.

Zbog svega navedenog, mi, sastavljači i potpisnici ove Deklaracije, tražimo:

1. Od istoričara: da se čvrsto drže najviših standarda u utvrđivanju činjenica i da se bore za primjenu naučnih historiografskih metoda, posebno kad su u pitanju osjetljive i kontroverzne teme iz prošlosti;

2. Od političkih elita: da vode odgovorne politike istorije, da prestanu sa zloupotrebljavanjem prošlosti i da se ne oslanjaju na istoričare, intelektualce i interesne grupe koji potpiruju nacionalističke strasti, međusobno nas sukobljavajući radi jačanja svoje političke pozicije;

3. Od parlamenata, domaćih i evropskih: da prestanu da donose zakone,

rezolucije, preambule i druge akte kojima se nameće „istorijska istina” i podobna interpretacija prošlosti, jer se time direktno uključuju u prekrajanje istorije i opasne manipulacije prošlošću;

4. Od sudova: da prilikom primjene zakona vode računa o utvrđenim istorijskim činjenicama da ne bi doprinosili snaženju pseudoistorije i rehabilitaciji dokazanih kolaboracionista iz Drugog svjetskog rata, kao i svih odgovornih za ratne zločine u nedavnoj prošlosti;

5. Od ministarstava nauke: da podstiču i finansijski podržavaju projekte koji će slobodno i kritički istraživati sve teme od naučnog interesa, pa i one o tamnim, kontroverznim stranama vlastite istorije; da finansijski podrže zajedničke naučne projekte između susjednih zemalja, kako bi razvijali multiperspektivni pristup prošlim događajima.

6. Od ministarstava obrazovanja: da nastavu istorije ne pretvaraju u predmet koji služi isključivo formiranju nacionalnog identiteta i širenju mržnje. Istorija treba da bude vodeći školski predmet sticanja kritičkog mišljenja, zasnovan isključivo na savremenim pristupima obrazovanju u oblasti istorije u kojima neće biti tabua. Ministarstva treba da podrže razmjenu univerzitetskih profesora i nastavnika u školama;

7. Od ministarstava kulture i svih organa vlasti koji se bave politikom sjećanja: da prestanu s praksom podizanja spomenika i otvaranja novih muzeja posvećenih pojedincima ili organizacijama koji su učestvovali u širenju mržnje i zločinima. Takva politika sjećanja služi samo širenju i održavanju mržnje, tenzija i ostrašćenih homogenizacija;

8. Od medija: da se odgovorno odnose prema prošlosti, da se kritički odnose prema paraistoričarima i istoričarima koji promovišu netoleranciju i iskrivljuju

prošlost, da ne preuzimaju neprovjerene podatke, prećutkuju istorijske činjenice i da ne koriste prošlost za raspirivanje antagonističkih politika;

9. Od lokalnih vlasti: da prestanu da imenuju škole, ulice, studentske domove i druge javne objekte po ličnostima koje su tokom Drugog svjetskog rata i u posljednjim ratovima pozivale na etničku mržnju i antisemitizam te bile odgovorne za ratne zločine;

10. Od nastavnika istorije: da prate nove metode poučavanja istorije, da vježbaju s učenicima praktične vještine i kritičko mišljenje, da podstiču đake na rad s istorijskim izvorima i da preispituju svaku tvrdnju o prošlosti. Bez kritičkog mišljenja u nastavi istorije osnažuju se autoritarna svijest i isključivost kod mladih.